

T Á R C Z A.

Kecskemét város pesti házbirtokának története.

I.

Kecskemét város közönségének és magán polgárainak a fővárossali folytonos összeköttetése, valamint a város pesti háza használatának emberi emlékezeten és írott helyi adatok létezésén túl haladó gyakorlati módja, valószínűvé teszik: hogy e város rég idő óta s még a török hódítás előtt is házbirtokos volt Pesten. A város jegyzőkönyvei a közbejött háborúviszontagságok miatt korábbi évekről veszendőbe menvén, csak 1591-ik évig hatnak fel, s ezekben lépten-nyomon, évenkénti adatok mutatkoznak a város pesti házáról, annak időnkénti javításáról s fentartási költségeiről. Az 1800-ik évi jegyzőkönyv 263-ik lapján, — midőn a város régi házat eladta s a mostanit megvette, — szórúl szóra eme bejegyzés találtatik a régi házról: „Ezen házat városunk másfél saeculumnál tovább bírta vala s a mint hagyomásból vettük, valamely török főtiszttól vétetett vala. Igen roskadt állapotban lévén pedig, fundamentumából 1759/60—1760/1. esztendőben felépített; a vecturán kívül, melyet a város maga szekerein tétetett, került ezen háznak felépíttetése 4491 frt. 29 krba.“ Ezen hozzávetőleges adat szerint is Kecskemét város mintegy harmadfélszáz év óta házbirtokos Pesten. — E házat a város eredetileg mindig arra használta; hogy midőn lakosai Pestre utaznak, abban biztos és kényelmes szállást találjanak, — most is e czélra van felszerelve egy felügyelő gondja alatt.

Midőn Buda-Pest 1686. sept. 2-án a töröktől visszafoglaltatott, mindkét város kamarai administratio

alá került, s valamint az egész visszaszerzett ország-rész, úgy e két város is fegyverjog váltság (redemptio juris armorum, vagy Jus Armorum) fizetésére köteleztetett. Werlein János István budai császári kementalis inspector 1687. augustus 29-én kiad Kecskemét város részére, pergamen íven, függő pecsét alatt, nyílt alakban, egy ünnepélyes oklevelet, melynélfogva igazolja: hogy Kecskemét város közönsége Pesten a 167-ik szám alatt levő házat megváltotta, úgy a mint az a régi kőfalakkal és boltokkal körülvéve találtatik, lefizetvén 10. az az tiz forintot; mely házra nézve a városi közönség polgár-joggal bírónak tekintetik, miről a város revertalist is adott, úgy hogy ha a város azon házat a magáról kiadott ajánlathoz képest tisztességesen felépítteti, azt bírhasssa, használhasssa s ha akarja elzálogosíthassa vagy eladhassa, a birtokváltozást azonban bejelenteni tartozik és a földesúri jog elismerésének czime alatt évenként 1 az az egy forintot fizetni köteles lészen. Ezen oklevél eredetie német nyelven van szerkesztve s maig is a város levéltárában öröztetik.

II.

Buda és Pest szabad királyi városok 1703. oct. 23-án nyerték vissza I. Leopold királytól szabad királyi városi kiváltságleveleiket, melyekben szintűgy, mint ekkoriban Esztergom, Székesfejérvár és Szeged városok közönségei részekre, azon különös kiváltság biztosított: hogy kebelükben senki köztelherviselési mentességet ne igényelhessen, sőt — a kiváltságlevél saját szavai szerint — nyilván rendeljük — így szól a királyi Felség: — „hogy ha valamely ingatlan vagyonok e város kebelében akár öröködés, akár más bármiféle czim alatt, egyházi vagy vidéki, avagy külföldi személyekre háramlanának, az ily egyén, ha csak időközben magát be nem kebelezeti és polgárjogot nem szerez, azon vagyonokat egy év alatt helybeni polgárnak eladni tartozzék; különben a városi tanácsnak joga leend az ilyeneket ama vagyonokból kibecsültetni s a becásár lefizetése mellett

azoktúl őket elmozdítani.“ — Továbbá a királyi kiváltságlevél azon része, mely a város törvényhatóságáról és a polgárjog adományozhatásáról szól, nyilván eképen rendelkezik: „azt is kijelentvén, hogy senki az igaz római katholika vallásúakon kívül városi polgárok közé semmi szín alatt be ne vétessék“. E két záradék a legközelebbi évek után Kecskemét város pesti házbirtoklását, legutóbbi időig kiható viszáldokás tárgyává tette.

Még mielőtt 1703. oct. 23-án Pestváros a szabad királyi városi kiváltságleveleket megnyerte volna, 1703. tavaszán kiűtött II. Rákóczi Ferencz fejedelem vezérlete alatt felső Magyarországon a szabadságháború s annyira elterjedt, hogy ez évi septemberben már Kecskemét elvágatott a fővárosoktól, azokba sem adott, sem élmezést nem küldhetett, sem pesti házbirtoka után a köztelherviselést nem teljesíthette. A forradalom nyolez egész évig eltartott; de Kecskemét vidéke 1710-ben már a császáriak által visszafoglaltatván, a kuruczok tiszántúltra szorítottak.

1710. april 15-én Pest város tanácsa át ir Kecskemét város tanácsához s egy számlát küld melletteben, figyelmeztetvén a várost, hogy a forradalmi háború alatt öröködésre, közmunkára, hadélelmezésre és erődítésre fordított költségek czime alatt, a 7 évig fizetni elmulasztott adóval együtt Kecskemétnek pesti háza után 752 frt. 50 kr. tartozása van; minthogy pedig az elmúlt 7 év alatti terheltetési miatt Pest város kénytelen volt sok adósságba keveredni, melyért most szorítottatik, viszont saját adóssait szorgalmazni kénszerül: fizesse meg tehát Kecskemét a megküldött számlában kimutatott tartozását, mert különben Pesten levő háza el fog adatni és tartozása annak árából törlesztetik.

— Pest város fenyegetését végre is hajtotta. Sötér Tamás, Pataki Gáspár, Zsellér Gergely és Káldi György pestmegyei nemesek; Kecskemét, Nagy-Körös és Jászberény városok községei, Földes István, Szöllösi Pál és Farkas István pesti polgárok, egyenkint mind olyanok, kik a Rákóczi féle forradalom

egész tartama alatt. Pest várostól elvágtatva, időközben oda vissza nem térhettek, annál fogva a forradalmi háború alkalmával Pest város által viselt terhekben részt nem vehettek: a háború befejeztése után tehát Pesten volt házaikat a város lefoglalta, azokra kivetett időközi köztartozásokat kirovatta, s ezen követelésekért házaikat eladatta.

Az eképen megkárosítottak a királyi felséghez folyamodtak oltalomért. Pest város tanácsa megátalkodottan macacszkodott. 1711. évi decz. 2-án Eleonora Anya-Császárné, mint helyettes kormányzó királyi parancsot menesztett Pest város tanácsához; siker nélkül. III. Károly király 1712. jul. 21-én kelt királyi rendeletére sem engedelmeskedett. Végre 1713. jan. 17-én kibocsátott szigorú királyi rendelet meghagyta: hogy miután a királyi szóval megerősített és az ország törvényhatóságaihoz menesztett általános amnestia mindenkinek személy és vagyon bátorságot biztosított, ha királyra iránti hűségbe visszatért; azok vagyonának elfoglalása pedig, kik hűtlenek maradtak, törvényszerint nem a várost, hanem a királyi Fiscust illeti, újrolag és ismét elrendeli ő felsége, hogy Pest város bárki ellen, bármi cím alatt fölmerülhető követeléseit a törvény rendes útján szorgalmazza, az elfoglalt házakat pedig tulajdonosaiknak adja vissza.

1714. febr. 10-én kelt átiratában Pest város tanácsa a Kecskemét város elleni követelését 331 frtra leszállítván, kifizettetni sürgeti s mind ebben, mind utóbb ez évi márcz. 2-án és a következő 1715. évi január 15-én küldött leveleiben arra figyelmezteti Kecskemét várost: hogy házbirtoklási viszonyát a pestvárosi Fiscussal kiegyenlíteni, vagy házat egy év alatt pesti római katolikus vallású polgárnak elárúsítani igyekezzék, a beszállásolást fentarthatja magának a város az eladási szerződésben; de a királyi városi kiváltságlevélből nyilván megértheti, hogy Pest városának oka és joga van házbirtoklását ellenezni.

E huzamos vizsgálódások kiegyenlítése utóbb a

magyar királyi udvari kamarára bízattatott. 1715-ben Zennegh György Kristóf budai kamarai inspector véleményes jelentést terjeszt a kamarához Kecskemét és Nagy-Kőrös városoknak Pest sz. kir. várossal fenforgó házbirtoklási ügyökben, mely szerint Pest város részéről főindokok következők: nevezett városok azért, hogy a lezajlott forradalomban Rákóczi pártján voltak, hűtlenség bűnébe estek és azért házaikat elvesztették, melyek a királyi Fiscusra szállottak; továbbá mivel a királyi városokban házakat nem birtokolhatnak olyanok, kik földesúri hatalom alatt vannak és a kik magoknak polgárjogot szerezni nem képesek; különben a városi Fiscusnak nagy sérelmére szolgál, hogy ilyen városi községek házakat bírnak, mert azok soha ki nem halnak, és így a Fiscus utánnok nem örökölhetik, ily esetekben pedig a királyi kiváltságlevél Pest városának az elővételi vagy kibecsültetési jogot biztosítja; végre ugyanazon szabadalom biztosítja Pest várost arról is, hogy itten senki más vállasú, hanem csak római katolikus ember szerezhet házat, Kecskeméten és Nagy-Kőrösön pedig nagy számmal vannak a nemkatolicusok, annál fogva Pest város azoktól házaikat az érték megtérítése mellett kívánja megvonni.

Ellenben a két városi község részéről következő ellenokok adtak elő: hogy azon házakat igen régen bírnak s ő felségének eszászári királyi biztosítól még akkor váltották meg, midőn Pest város csak egyszerű újszerzeményi birtok (bonum neoacquisticum) volt, mielőtt tehát még Pest város szabad királyi városi jogaiba beigtattatott volna, sőt e két város mint ottani házbirtokok Pest városával együtt fáradozott és költekezett ama jogok megszerzéseért, a minthogy egy maga Kecskemét házbirtoka után 79 forintot fizetett a fegyverjög váltásába, 48 frtot pedig a királyi városi szabadalom költségeire; — továbbá hogy a két város igen sok évig minden ellenmondás nélkül békésen bírta pesti házaikat; egyébiránt a forradalombani részvétel miatt közbejött hűtlenség bűne eltöröltetett az általános amnestia által,

de a hűtlenség miatt elvesztett javaik a polgároknak és nemeseknek nem is a városi, hanem a királyi Fiscust illetnék; különben ama két város lakosai nagyobbára nemesekből és római katolikus emberekből állanak, kik közül amazoknak országos törvény szerint mindenütt szabad birtokot szerezni, emezek pedig a pestvárosi házszerzés jogából nincsenek kirekesztve; a két város időmúlással is praescribált a házbirtoklásban; és végül elég példa van rá, hogy más királyi városokban is, nem csak községek, hanem országok és tartományok is bírnak házakat, melyek szinte soha ki nem halnak, a nélkül, hogy a városi Fiscus örököségi joga azokat abban gátolhatná.

Következik a kamarai inspector véleménye: minthogy Pest város a két vidéki község házszerzésének maga idejében ellene nem mondott, sőt azoktól a királyi szabadalom kinyerése végett tett aránylagos költséget is elfogadta, ez által a két város részese lön a pestvárosi polgárjogoknak; Pest város követeléseit tehát a két község indokai ellen semmi más tekintetben figyelembe nem vétethetnek, mint a római katolikus vallás irányában, a királyi kiváltság levél értelméhez képest annyiban, hogy ha Kecskemét és Nagy-Kőrös városok valamely hitszakadás eszközlése végett házaikat nemkatolicusnak haszonbérbe bocsátának, ilyennek eladnák, vagy abba nemkatolikus lakót helyeznének, ez akadályoztathassék.

1715. jun. 15. A magyar királyi udvari kamara fennebbi jelentése, az abban elsorolt indokokhoz képest meghagyja nevezett inspectornak: hogy Kecskemét és Nagy-Kőrös városokat pesti házaik békés birtoklásában, Pest város minden háborgatása ellen, a magyar királyi udvari kamara nevében és tekintélyével oltalmazza, védje és megtartsa, ha valamikor még háborgattatnának azonnal feljelentse, ezen rendeletet pedig alkalmazás tekintetéből, másolatokban mindkét féllel közölje.

(Folytatása következik.)